

Мережа організацій громадянського суспільства
«Зелена Житомирщина»

*Невідома Житомирщина:
зелений туризм від щирого серця*

Мережа організацій громадянського суспільства
«Зелена Житомирщина»

Невідома Житомирщина: зелений туризм від щирого серця

Невідома Житомирщина: зелений туризм від широго серця. – Мережа ОГС «Зелена Житомирщина». – Радомишль, 2021. – 56 с.

Укладачі та консультанти:

- Махорін Геннадій Леонідович, кандидат історичних наук, докторант НААН України, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету, член Національної спілки краєзнавців України, лауреат Всеукраїнської премії ім. І. Огієнка у галузі науки.
- Козак Олена Міланівна, кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри екології Національного університету «Києво-Могилянська академія».
- Потієнко Олександр Леонідович, секретар Радомишльської міської ради.
- Яцьківська Олена Миколаївна, начальниця відділу економічного розвитку, транспорту, міжнародного співробітництва, проектно-інвестиційної та інформаційної діяльності Радомишльської міської ради.

Вступ

Споконвіків люди жили у гармонії з природою. Вони брали від природи не більше, ніж потрібно для життя, дякуючи за кожен щедрий дар. Люди поклонялися природі як божеству. Але минали роки і часи змінювалися. На зміну мудрості, доброті та розсудливості прийшов час жадібності та нерозуміння елементарних законів природи. Люди почали забувати взаємопов'язаність усього живого на планеті. Вони почали змінювати закони природи для отримання власних вигод. Але не завжди створені людиною речі давали їй здоров'я і силу. Люди забули про природу, її дари і про спілкування з нею, яке дарує цілющу силу для душі і тіла. Але, незважаючи на це, збереглися люди, які продовжували жити за законами природи. Такі люди є серед нас – варто лише озирнутися. Всього за годину від найбільшого мегаполісу України, міста Києва, можна потрапити у благодатний край, де незаймана природа та гостинні мешканці раді будуть вітати всіх охочих. Саме тут живуть люди, які сприймають природу як найвищу цінність. І зветься край цей – Житомирщина.

Подорож цим краєм дозволить зануритись у особливу атмосферу, яка допоможе згадати істинні цінності нашого життя. Спраглий подорожній тут зможе доскочу напітися чистої джерельної води. Цінитель краси і мистецтва зможе помилуватися і народними творчими надбаннями, і природною красою краю. А ввечері після цікавого дня Вас порадує теплое спілкування за чашкою парного молока або трав'яного чаю із запашним медом, - це вже, кому що більше до смаку.

Житомирщина славетна численними «перлинами», які є загальновідомими і користуються популярністю у туристів, однак існує і багато місць, які є майже невідомими для більшості. Тут Ви зможете поринути в особливу атмосферу і відпочити від метушні, яка зазвичай оточує популярні туристичні маршрути, та відчути себе

справжнім мандрівником і дослідником – відкрити їх для себе по-особливому. Зокрема, в околицях сіл Веприн та Вирва у сосновому лісі Ви побачите розплідник диких тварин, а також цілюще джерело зі смачною водою. В селі Федорівка зможете досхочу накупатися у величезному ставку з піщаним пляжем, який оточений лісом. Незабутній відпочинок на березі річки Ірша, на чудових величезних галевинах Вам подарує село Гранітне. Не оминіть на своєму шляху і село Меделівка, в якому знаходитьться прекрасний ставок з обладнаними місцями для відпочинку, квітучі луки та густий ліс. По дорозі від села Веприн у напрямку залізничної станції Ірша, Ви можете насолодитися тишею і зробити зупинку в грибкових дерев'яних альтанках.

А допоможе Вам в організації цікавої та незабутньої подорожі наша брошура. Одним із завдань є знайти всіх небайдужих, як місцевих мешканців, так і потенційних зелених туристів, донести до їхньої душі та думок неповторну красу Житомирщини, надати можливість познайомитися з її природними та історичними перлинами, допомогти розробити та відкрити свій незайманій екологічний маршрут, зробити внесок у розвиток рідного села зокрема, та Житомирщини взагалі, зробивши годівницю для тварини або птаха, просто прибравши суху гілку, залишивши рости і милувати око лісову рослину або ягоду. Сподіваємося, що ця брошура стане вашим путівником в організації самобутнього та неповторного дозвілля з користю для довкілля, а полегшити виконання допоможе сайт та фейсбук сторінка Громадської мережі «Зелена Житомирщина», адреси яких до вашої уваги на зворотній сторонці обкладинки. Переконані, що ви зможете допомогти створити та пройти свій особливий «зелений» маршрут, відвідати як популярні місця, так і відкрити нові «перлини» незайманої природи Житомирського Полісся.

Команда висловлює щиру подяку Поліському національному університету, Радомишльській районній державній адміністрації, Радомишльській міській раді, Управлінню

освіти, молоді та спорту Радомишльської районної державної адміністрації, Вишевицькій спецшколі-інтернату, Мережі організацій громадянського суспільства «Зелена Житомирщина», розробнику та укладачеві сайту «Мой Веприн», нащадку роду Прокопенко-Заріцьких, які допомогли в наданні та систематизації матеріалів, сприяли у підготовці та розширенні можливостей сільського зеленого туризму для всебічного розвитку об'єднаних територіальних громад Житомирщини.

Шановні гості

Радомишльської громади!

Ми раді вітати вас у нашій громаді та запрошуємо познайомитись із її життям та поринути в історію.

Радомишльська громада має унікальні природні та історичні можливості і є однією з туристичних перлин Житомирщини. Замок «Радомисль», радомишльське пиво та Олександр

Зінченко, футболіст англійського Манчестер Сіті, який народився у Радомишлі – саме за цими відомими символами пізнають містечко Радомишль на Житомирщині. Але громада є багатогранною та різноманітною, і має сотні цікавих, унікальних та креативних людей, туристичних місць та історичних фактів, починаючи від природних об'єктів, аналогів яких немає в Україні та світі (більш як 500-літні дуби «Урочища Криниченка» під якими відпочивав легендарний гетьман України Богдан Хмельницький, один з найкращих в Україні музей «Флори та фауни» з дендропарком), закінчуєчи сучасними промисловими підприємствами, які радо демонструють свої виробництва відвідувачам. Туризм – один із важливих напрямів соціально-економічного та культурного розвитку громади. За розвитком місцевого туризму ми вбачаємо стимул не лише для розвитку громади, але й потенціалу наших людей – майстрів народних ремесел, знавців фольклору, хранителів давніх традицій.

Радомишльська громада – це простір щедрої природи, активних громадян та цікавих туристичних магнітів. З кожним роком Радомишльська земля набуває все більшої популярності серед туристів та відкриває нові, досі не відомі,

але не меш цікаві туристичні локації. У нас можна відвідати Повстанський хутір та навколоїшній простір (ліс з місцями виходу найдавніших протерозойських порід, озера з річковими черепахами), здійснити подорож до мистецького маєтку та найстарішої діючої дерев'яної школи у селі Ставках, напитися цілющої води з джерела, яке ніколи не замерзає в урочищі «Ринва», насолодитися неймовірними польовими краєвидами та відпочити на мармуровому кар'єрі з дзеркально чистою водою у с. Негребівка.

Наша громада має чим подивувати! Приїздіть до нас у гості – і Ви в цьому переконаєтесь!

*З повагою,
Володимир ТЕТЕРСЬКИЙ
Радомишльський міський голова*

Веприн

Завжди осередком життя і благословення була церква. Дякуючи матеріалам сайту «Мой Веприн», розпочнемо розповідь про невелике, але сповнене знаковими історичними подіями та постатями села, а насамперед – з розповіді про історію духовного життя мешканців.

Найдавніші відомості про настоятелів церкви у Веприні стосуються священика Іоанна Малицького. Він народився у селі Унин Радомисльського повіту 1824 року в родині священика Ігнатія Малицького. 1842 року Іоанн Малицький одружився з Єлизаветою Йосипівною Петровською і того ж року рукопокладений у священики. За наявною на сьогодні інформацією, 1844 року він був настоятелем церкви у селі Товстий Ліс. З 1848 року став священиком парафії села Веприн. З дев'яти народжених дітей родини священика Іоанна Малицького досягли повноліття шестero (Варвара, Онисія, Павло, Іоанн, Микола, Марія) троє померли ще у ранньому дитинстві (Домникія, Олена і Софонія).

До речі, племінник Іоанна Гнатовича Малицького Павло Іванович Малицький, який народився 1851 року, закінчив Київську духовну академію і спочатку був інспектором народних училищ у Білорусії, а в подальшому – протягом 40 років викладачем духовної семінарії у Тулі, де встановлено на його честь меморіальну дошку.

Завдяки священику у Веприні 1860 року було засновано церковно-парафіяльну школу. При ній о. Іоанн Малицький створив дитячий хор.

Цікавою і знаковою подією стало свято жіночої волі, організоване з нагоди видання Уставної грамоти 14 серпня (за новим стилем 26 серпня) 1862 року, яка надавала свободу від кріпацтва мешканцям села Веприн. Безпосередньо свято відбулося 23 серпня (за старим стилем) 1862 року. Жителі села прийняли рішення зробити це свято щорічним. Про цю подію повідомлялося у «Київських епархиальних ведомостях» за вересень 1862 року.

1863 року Іоанна Малицького перевели у Чоповичі, де він продовжив свою пастирську службу. А з Чопович перевели колишнього диякона, але вже рукопладеного у священники Павла Будкевича. Невдовзі його перевели до церкви села Грушка Ямпільського повіту.

Наступними настоятелями храму у Веприні стали представники священицького роду Коломацьких. Спочатку у Вепринській церкві в ім'я Архістратига Михаїла служив Яків Васильович Коломацький. Отець Яків прибув на пастирську службу до Веприна з церкви села Копачі Чорнобильської волості Радомисльського повіту. У Копачах 1885 року й народився Митрофан Коломацький, наступний настоятель церкви у Веприні. В родині отця Якова було восьмеро дітей. Пішов він з життя у 1911 році Вепринській парафію по його смерті прийняв син Митрофан.

Митрофан Якович Коломацький 1908 року закінчив духовну семінарію, потому вчителював, викладаючи Закон Божий. 1911 року був рукопокладений у священники. Брати отця Митрофана Коломацького Іоан Якович та Парфентій Якович служили в парафіях Бердичівського повіту, відповідно в церквах сіл Гришківці і Волоські Мехеринці. До одного благочинного округу з Мехеринцями входило й село Білілівка, відоме своїм стародавнім монастирем. Примітно, що за часів резидування в Радомислі уніатської митрополії настоятель цього монастиря був єпархіальним суддею консисторії - головного судового органу Церкви. Так от, у Білілівській церкві на початку ХХ століття ніс службу протоієрей Микола Миколайович Радзієвський.

Вочевидь, це й посприяло знайомству та одруженню Митрофана Коломацького з доњкою Радзієвських. На жаль, 1 лютого 1932 року за постановою судової колегії ОДПУ, його було ув'язнено на п'ять років до концтабору. Вірогідно, тоді й припинила Вепринська церква своє існування.

Між тим Радзієвські та Коломацькі згадуються, крім того, у списках учителів освітніх закладів Київщини початку ХХ століття. У Радомисльській чоловічій гімназії (функціонувала у 1909-1919 роках) певний час законовчителем працював Стефан Костянтинович Коломацький. Представником цього роду був і Всеволод Володимирович Коломацький (1896 – 1980), відомий як архимандрит Андрій. Ось так і переплітаються життєві долі представників стародавніх родів.

Здавна відомий у Веприні рід Гарбарів, славних представників прадавнього промислу – гарбарства. Гарбарами називали ремісників, які займалися вичинкою телячої або волової шкіри. Від своїх пращурів успадкував не лише прізвище, а й справу, якою вони одвіку займалися, вепринець Оксень Дійович Гарбар. У 1836 році в Оксеня Дійовича і його дружини Антоніни Матвіївни народився син Никодим, котрий, здобувши домашню освіту, пішов потому на вільні хліби і виявив неабиякий підприємницький хист. Згодом він, маючи ценз київського міщанина, а затим – купця, повернувся до промислу предків і порядкував на придбаному батьком невеликому шкірзаводі на хуторі, що виник на річечці Сухарці на південній околиці Радомисля. Підприємство стало провідним у місті. Станом на 1875 р. тут за рік перероблялося 1000 волових шкір, 600 – яловичих, на заводі працювало 12 робітників. Никодим Гарбаров був одним з найвпливовіших

можновладців повітового Радомисля, недарма ж 1879 року містяни обрали його міським головою.

За часів головування Никодима Гарбарова в Радомислі було збудовано Свято-Миколаївський собор, єврейську синагогу, земську лікарню. У місті відкрилася низка навчальних закладів, серед яких – міське чотирикласне училище (у його приміщеннях сьогодні – школа №3). У Радомислі почалося налагодження централізованого водопостачання та електрифікації. Розвитку підприємництва сприяли засновані тут «Громадський банк» і «Радомисльське товариство взаємного кредиту». 1906 року запрацював пивоварний завод Альбрехтів і Тайферта, від якого веде свій початок сучасний «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль». На землях села Папірня, що належали Гарбарову, оселилися німецькі колоністи, заснувавши однійменну колонію. Міський голова сприяв папірнянським колоністам у відкритті в селі німецької школи.

Никодим Гарбаров був удостоєний звання спадкового почетного громадянина, яке надавало ряд переваг і привілеїв не лише йому, а й успадковувалося нащадками. Перебуваючи на заслуженому відпочинку, Никодим Гарбаров не полішив громадської діяльності: обирається міським, земським гласним, входив до повітового комітету у справах земського господарства, тривалий час був членом правління місцевого комітету Товариства Червоного Хреста. Це ще раз переконливо засвідчувало його непересічний авторитет серед радомислян, що впевнено тримався майже чотири десятиліття.

Часи змінювалися, тихе село на березі Тетерева застала Друга Світова війна. Коли гітлерівські війська прийшли на наші землі, український народ виступив на захист рідного краю. Серед них і односельчанин Іван Хитриченко, меморіальна дошка на честь якого встановлена у Вепринській загальноосвітній школі. І це не випадково, оскільки учень Іван Хитриченко навчався в сільській школі з 1907 по 1912 роки. В період Другої світової війни Іван Хитриченко організував та очолив підпільну організацію, а потім і партизанський загін.

Навесні 1943 року Іван Олександрович воював під керівництвом Сидора Ковпака – легендарного керівника партизанського руху. І.О. Хитриченко став командиром загону народних месників Київщини.

Зараз природа та мирне життя в селі Веприн наче й не нагадують про ті важкі і бурямні часи. Здавалося б, чого ще треба - прекрасна природа, зелені та щедрі на гриби та ягоди ліси, лагідний теплий клімат, душевні і талановиті мешканці. І єдино важливим завданням нашадків та сьогоднішніх мешканців села залишається зберегти та примножити природні багатства, не забувати та шанувати пам'ять про пращурів, розвивати свою громаду.

Радомишль

Радомишль – одне зі стародавніх міст Полісся і України. Свою сучасну назву Радомишль отримав не відразу. Вперше Радомишль згадується у літописі 1150 року під назвою Мичеськ, пізніше – Микгород. Старовинна назва древлянського міста походить від назви річки Мика, а та – від праслов'янського слова «мик», яке перейшло і в давньоукраїнську мову. Воно означає швидкий рух, а в даному випадку – швидку течію. Таке пояснення дає науковець, краєзнавець Геннадій Махорін. Микгород – сучасний район Радомишля, де понад сто років працює відома пивоварня. За княжої доби Микгород мав вигідні стратегічні умови для розташування укріплення і побудови городища, адже його із обох сторін омивали річки Тетерів і Мика.

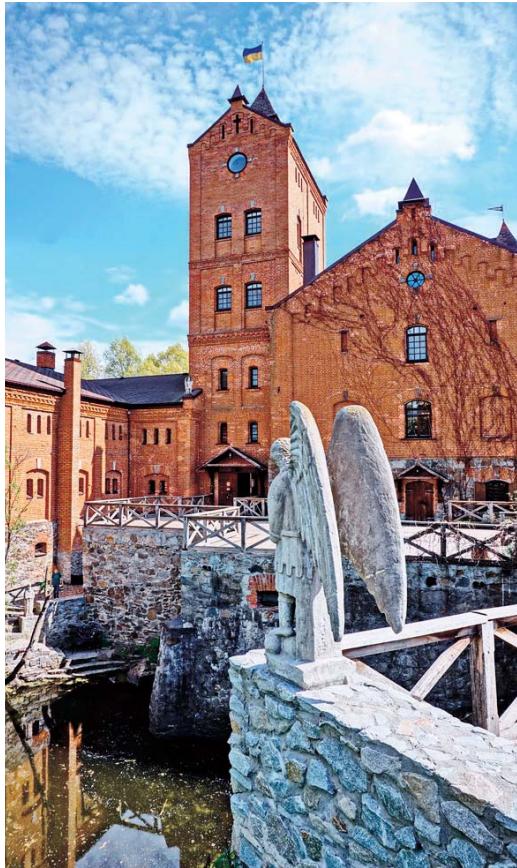
Приблизно у першій половині XVI ст. з'явилася нова назва міста. Після чергової татарської навали його з Микгорода перенесли на стратегічно вигідніше місце – крутий лівий берег річки Тетерів. За народною етимологією, «радісна мисль» про переселення і дала нову назву поселення – Радомисль. За іншою версією, вона походить від імені людини. Перша писемна згадка про назву «Радомисль» датується 1569 роком. І лише з 1946 року в усіх документах вживається назва «Радомишль».

Папірня в Радомишлі

(Історико-культурний комплекс «Замок Радомисль»)

Папірня – район міста Радомишля, колишнє однійменне село, назване на честь першого в центральній і східній Україні підприємства з виробництва паперу. Виникнення села (приблизно 1-а половина XVII століття) пов'язане з виготовленням паперу для потреб друкарні Києво-Печерської Лаври. Радомишльська папірня була першим таким підприємством в центральній і східній Україні. Заснування папірні біля Радомишля активізувало книгодрукування в Центральній Україні. За свідченням З. Копистенського, яке збереглося в його проповіді з 1618 року, папірня була заснована «коштом немалим на здивування того краю як річ небувала». Опікуном папірні і містечка був Єлисей Плетенецький, про що говориться в панегірику, складеному на його честь Олександром Митурою і надрукованому 1618 року під назвою «Візерунок цнот Єлисея Плетенецького»: «Не мней свідчит Радомисль, з ним Городок сполне, як доми в них Божії збудувались гойнє».

Готовий папір доставляли з Радомишля до Києва спочатку річкою Микою, притокою Тетерева, потім Тетеревом, а далі Дніпром. Тоді на ріці Тетерів були пристані в Ротичах, Ораному, Іванкові, Приборському, Горностайлопі, Уніні, Кухарях, Макалевичах, Зорині і Воварині (загалом 10).

Після занепаду папірні на її руїнах був споруджений млин, що працював до середини 1960-х років. Побудований 1902 року інженером Казимиром Пекарським із червоної цегли на кам'яному природному пагорбі, він височіє на березі річки Мики. Річка на Папірні, перекрита греблею, утворює великий став площею близько 90 гектарів. Млин був спершу паровий, згодом переведений на електрику. 5-поверховий (відповідає сучасній 12-поверхівці), має під'їзні містки. На ньому колись працювали 5-10 робітників.

Нині Замок «Радомисль» вражає концертною залою для камерної музики на 150 місць з висотою стелі 6 метрів, що вважається однією з кращих в Європі і, за висновком експертів, відповідає найвищим акустичним стандартам. У ній розташований великий камін, а в кутку, за роялем, б'є живе джерело. Замок має величну обрядову залу для урочистих подій, старовинну трапезну з великою замковою піччю, 60-літровим казаном, що кипить на відкритому вогні, вежу зі 158 сходинками, з якої відкривається непов-

торний краєвид. Разом з відкриттям замку було відкрито перший і поки що єдиний у світі музей української домашньої ікони та старожитностей. «Замок Радомисль» є першим в Україні дипломантом проекту Ради Європи – «Via Regia – великий культурний шлях Ради Європи».

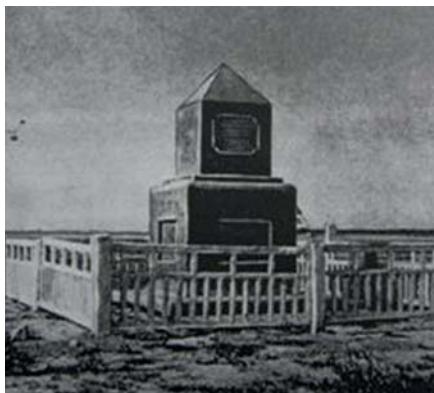
Радомишльська стоянка

Радомишльська стоянка – це пам'ятка пізнього палеоліту в околицях м. Радомишля Житомирської області, знаходить-ся на рівнинному плато північної околиці міста, яка серед місцевого населення звється «Звіринець», на підвищенному лівому березі річки Тетерів та свідчить про раннє заселення людьми цієї частини Київсько-Житомирського Полісся.

На підставі дослідження типології кремінних знарядь та кісток її відносять до ранньої доби пізнього палеоліту. На місті археологічних розкопок було виявлено та досліджено кілька стоянок. На одній із них знайдені залишки п'яти жител наметоподібних конічних споруд, розташованих півколом і побудованих з великих кісток мамонта, та окремо сховище великих кісток мамонта. Характер кремінного інвентарю

цього пам'ятника давньої історії України несе ранні «оріньякські» риси. Уньому представлений як «старі» мустєрські більш давні форми знарядь, так і пізньопалеолітичні. Серед них багато знарядь високої форми, а також великих пластин і гострих із круговою ретушшю. Однак багато різців і пластинок із притупленим краєм, що свідчить про постійне використання цих знарядь у повсякденному житті первісної людини.

Стоянка розташована на підвищенні, складено му дніпровською мореною, перекритої супіщано-суглинистими відкладеннями. Культурний шар залягає в суглинках на глибині всього лише 50-60 см. Наукове датування геологічного віку культурного шару – 20 тисяч років. Радомишльська стоянка була досліджена протягом 1956–1965 років видатним українським вченим-археологом, академіком та професором Київського державного університету ім. Т. Шевченка Іваном Гавrilовичем Шовкоплясом (1921–1997). За часів палеоліту зароджується примітивне первісне мистецтво, а також виникають міфологічні уявлення через неможливість людини пояснити дію сил природи. Отже, хоча в Україні розкопано багато стоянок пізньої палеолітичної доби, найбільш ранньою з них є Радомишльська стоянка на Житомирщині.

Народний краєзнавчий музей

Краєзнавчий музей був заснований в 1959 році місцевими вчителями-краєзнавцями. У 1970 році музей отримав звання народного, бо саме жителі Радомишльщини його створили і творять до сьогодні, поповнюючи колекцію безцінними експонатами.

Нині в експозиції музею налічується понад 2,5 тисячі експонатів. Розміщені вони в семи експозиційних розділах та виставковому залі й охоплюють історію нашого краю від пізнього палеоліту до сьогодення.

Увійшовши до музею Ви одразу потрапите в середовище кам'яного віку з його кістками мамонта, черепами тура та північного благородного оленя, кам'яними сокирами тощо. Далі подорожуватимете історією літописного Мичеська, середньовічного Радомисля. Перенесеться у XVIII ст., коли місто стало, по суті, уніатським Ватиканом, крокуватимете затишними вуличками повітового Радомисля XIX ст. та переживете події буревного ХХ ст.

Кам'яна зернотерка, ще тримає в собі тепло рук давніх трипільців. Звуки дерев'яного дзвоника - калатала, а також деркача перенесуть вас у поліське село 100-200-літньої давності, грамофонні записи - у атмосферу світських салонів початку ХХ ст. Ви матимете можливість побувати у ролі учня, поставивши кляксу в зошиті, сидячи за партою 50-х років. У червні 2020 року Радомишльський народний краєзнавчий музей отримав першу туристичну дошку завдяки сприянню та

співпраці з Житомирським обласним туристичним інформаційним центром! Вона вже розміщена при вході в музей! На дошці розміщена інформація про заклад на українській та англійській мові, а також шрифтом Брайля. Також є QR код з посиланням на аудіогід та 3D тур. Радомишльський краєзнавчий музей – місце справжньої історії!

Детальніше про роботу музею можна дізнатися на Facebook-сторінці установи:
<https://cutt.ly/Ty7fKtr>

Музей флори і фауни

Щоби відвідати музей флори і фауни, потрібно пройти до кінця вулиці Київської, де вона вирається в прохідну деревообробного цеху ДП «Радомишльське лісомисливське господарство». За парканом розкинувся невеликий, але чудовий дендропарк.

В парку, з вулиці, ведуть дві алеї. По будь-якій із алей, можна пройти до музею. Пройшовши в глибину парку, на галевині погляду відкривається декоративний басейн, в якому очерет межує з рідкісними білим ліліями. Поряд знаходитьться двоповерхова будівля музею.

Музей флори і фауни був заснований у 1968 році. Засновник – Філіпович Андрій Іванович (1921-1992 pp.), заслужений лісівник України, який пропрацював директором лісомисливського господарства 41 рік. Будучи на пенсії, він ще два роки пропрацював директором музею.

Музей займає чотири зали на другому поверсі. Оформляли музей місцеві майстри, працівники держлігоспу. Різьбою по дереву, оформленням арок між залами займався Віктор Герасимов. Панорамні фонові картини виконав художник Анатолій Степаненко. Фотомайстер Олександр Сахневич своїми фотографіями відобразив час, людей, лісове господарство. Основні експонати – опудала тварин та птахів створив таксiderміст Сергій Григорович Марчук.

В першій залі музею стенди розповідають про створення Державного лісомисливського господарства (1936 рік) та його історію розвитку до наших днів. Перша бензопила «Дружба» (1959 р.) і сучасне потужне підприємство європейського зразка (2008р.). У цій залі також зібрані фото десятків пра-

цівників-пенсіонерів, які віддали багато років праці в лісовому господарстві. Ще один стенд розповідає про діяльність шкільного лісництва Радомишльської школи №4 та школи-інтернату. Всі ці стенді об'єднує великий портрет засновника музею.

В інших трьох залах представлена флора і фауна. Опудала великих травоїдних – благородного оленя, лося, сценки з життя лісових косуль, сімейство диких кабанів. Представлені хижаки, вовк та єнотовидна собака. Серед птахів виділяється своїм розміром беркут. Розмах його крил – два метри, а це врахає. В музеї також зберігаються колекції мінералів, а також метеликів. Особливо цікаві метелики – їх тут десь близько 280 експонатів. Вражаючі розміри, різноманітні кольори і форми крил. Колекція метеликів була придбана у приватного колекціонера.

Загалом в музеї є на що подивитись. Музей є відомим в Україні і за її межами, про що свідчить книга відгуків. Книга відгуків ведеться з 1973 року і має два томи. Записи в книзі зроблено багатьма мовами, і потрібно досить багато часу, щоби її прочитати.

Міський парк

Міський парк традиційно влітку є одним з найулюбленіших місць відпочинку. Тут приємно прогулятися, чи просто посидіти на лавах у затінку дерев, провести вільний час з друзями, або скласти своєрідну компанію дітям чи онукам, які залюбки граються на дитячому майданчику. Тож міський громадський парк відновлює свої традиції, які закладалися ще в 30-х роках минулого століття.

Обладнаний був парк за рішенням міської ради 1932 року. Спочатку він мав на зразок Московського гучну назву – міський парк культури і відпочинку імені Горького. Для влаштування парку було відведене землі між вулицями Міськради і Присутственою. Із закладенням парку змінили тоді свій напрям декілька вулиць міста.

У парку висадили дерева, клумби (деякі з них були зроблені на круглих пагорбах-підвищеннях), проклали алеї, побудували фонтан, встановили лави, скульптурні композиції. А ще – обладнали стадіон, який до цього був розташований на березі Мики. Також у парку побудували танцювальний майданчик, на якому по вихідних звеселяв городян духовий оркестр. 1935 року зусиллями молоді міста було встановлено парашутну вишку. Згодом з'явилися стрілецький тир,

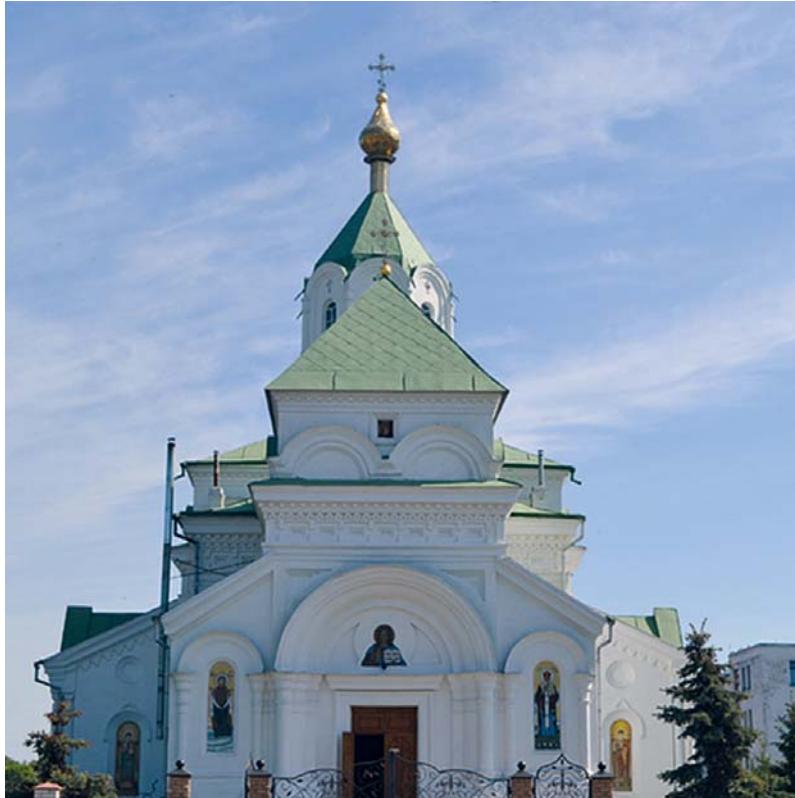
дитячий майданчик з дерев'яними карусельками, гірками, гойдалками. Побудовано було й літні торговельні майданчики для закладів громадського харчування.

Парк і стадіон традиційно були місцем народних гулянь, міських свят, таких як Проводи зими, весни, День молоді, Свято праці та інших. Взимку тут залюбки каталися лижники, а діти – з гірок на санчатах.

1964 року в парку було споруджено пам'ятник полеглим воїнам-землякам, Героям Радянського Союзу. У 1970 роках – встановили розважальні

атракціони і для малят, і для старших за віком. Проте з часом вони відпрацювали свій ресурс і були демонтовані. 1987 року було побудовано літній кінотеатр, який згодом використовувався як танцмайданчик.

Паркова інфраструктура удосконалюється з року в рік, щоб і надалі він залишався привабливим і затишним місцем дозвілля та відпочинку городян та гостей міста.

Свято-Миколаївський храм

Сучасний храм Св. Миколая Чудотворця, в Радомишлі було споруджено 1883 року за проєктом Миколи Юргенса. Церковні дзвони були привезені з Москви. Розписали храм послідовники відомого російського художника Віктора Васнецова Павло Свєдомський і Вільгельм Котарбінський. Їм допомагали художники-іконописці з Києва. Храм у Радомишлі, за твердженням краєзнавця Сергія Собчука, став своєрідним «тренувальним майданчиком» перед розписом Володимирського собору у Києві. В Свято-Миколаївському храмі є чудотворна ікона Матері Божої. 10 квітня 1994 року Священним Синодом Української Православної Церкви встановлено святкування Радомишльської (Іверської) ікони Божої Матері.

Вежа

Одним із символів міста Радомишля є вежа у центрі міста, яку збудували в XIX столітті. За часів Речі Посполитої у місті розміщувалась консисторія – орган управління справами митрополії, духовна семінарія, митрополичий дім (всі будівлі збереглися дотепер). По суті, Радомишль стає центром багатьох подій XVIII ст. на Правобережній Україні. У 1783 р. поряд з консисторією розпочалось будівництво величного собору, яке з приходом на наші терени Російської імперії, на жаль, припинилося. Проте, на частині фундаменту цього собору у 1911 р. було збудовано Водонапірну вежу, яка, поряд із своїм основним призначенням, використовувалась як по-жежна каланча, а також як оглядовий майданчик для обмеженого кола осіб, наприклад, фотографів (збереглися світlinи зроблені з неї у 1913 році).

Водонапірна вежа – яскравий зразок промислової архітектури, побудована у 1911 році архітектором К. Еншом. Є однією із візитівок міста.

Криниченка і древні дуби

На сьомому кілометрі від Радомишля в напрямку Кочерова, на 130 кілометрі автoshляху Овруч – Кочерів існує відгалуження, петля старої ділянки автодороги. Ще років з десять тому тут існувало автомобільне життя. Проте тутешня місцевість облаштована для відпочинку і є популярною у радомишлян. Давно стало традицією приїздити сюди молодятам на весілля і фотографуватися поруч з багатовіковими велетнями-дубами, яких сьогодні залишилось, на жаль, лише два. Ці дуби мають вік більше 500 років. Із покоління в покоління радомишляни передають легенду, що ці дуби-старожили пам'ятають ще гетьмана Богдана Хмельницького, який в одному зі своїх походів відпочивав під ними зі своїм військом. Поруч з дубами маленькому рівчачку виблискуює водяним сріблом життєдайне джерело.

Воно облаштоване і захищене дерев'яною спорудою. Густа тінь від старих дерев дає прохолоду подорожнім у літню спеку. Невеличкі алеї і стежки розбігаються по альтанкам, які облаштовані мангалами і місцями для вогнищ. Великий стіл з лавками зроблено з колод. За столом може розміститися численна компанія.

Лутівка

Вперше село згадується 1691 року у дарчій грамоті гетьмана Мазепи, який подарував його як свою власність Києво-Братському монастирю. Назву село отримало від назви річки Лутівочка, яка розпочинається біля села Глухів, перетинає село навпіл і впадає у Тетерів. На ній розташовані гарні великі лутівські ставки, збудовані ще паном Вержбицьким півтора століття тому. Ставки пан продав; купча на них донині зберігається на руках у мешканців Лутівки, нащадків перших власників. Дані про це та інші відомості про Житомирщину туристичну Ви зможете знайти в сільській бібліотеці.

Село оточене гарними луками, ставками та лісами. Тут розміщується каскад озер, криничка з джерельною водою, а навколо – сосновий ліс. Нерідко можна побачити і водоплавних птахів.

Прямо в центрі села знаходиться недавно збудований Свято-Христовоздвиженський храм, освячений 2005 року, а навпроти – каплиця з дзвіницею, всередині якої знаходиться джерело із цілющою водою.

Знайти Лутівку Ви зможете дуже просто, бо вона знаходиться в самому передмісті Радомишля, майже зливаючись з ним. Тому будьте уважні, не переплутайте цю маленьку перлину з містом.

Малин

Крізь роки і віки

Крізь роки і віки
Шлях проліг нелегкий
Для древлянського гордого міста.
Та світили зірки,
Бігли води ріки,
Щоб майбутнє наповнити змістом.
Там, де річка Ірша, там, де сосни й дуби
Землю й небо єднають у сплаві,
Рідний Малин, крилато стояти тобі
Тут на славу українській державі.
До пори дмуть вітри
І вогонь злий горить,
Тільки духу вони не зламали.
Не злякатъ, не скорить,
Бо щоб жить і творить
Був покладений рідний наш Малин.
Молодий він завжди,
Як у травні сади,
Як співуча моя Україна.
Нам його берегти,
З ним в майбутнє іти,
Всім на гордість плекаючи зміну

Так гарно та мелодійно звучить гімн міста Малина (слова – Е. Грищенка, музика – Р.Олексієнка).

Як свідчить дослідження доктора історичних наук Володимира Студінського, назву сучасного міста Малина пов'язують з іменем князя Мала. Адже в корені назви міста чітко простежується ім'я древлянського князя – легендарної особи часів Київської Русі. Особливо часто воно згадується

у літописній розповіді про повстання древлян проти київського князя Ігоря 945 року.

Проте є нові гіпотези щодо походження назви Малина. Деякі вчені вважають, що назва міста походить від імені дочки Мала Древлянського – Малуші, яка була обернена в рабство княгинею Ольгою і завдяки своїй знатності отримала при київському дворі посаду ключниці. В Малушу, древлянську княжну, закохався син Ольги – Святослав, а згодом народився син, в майбутньому князь київський Володимир. Малин служив форпостом на східних рубежах Древлянської землі. Саме тому і був підданий нападу під час карального походу княгині Ольги.

Історія Малина нараховує понад тисячу років. На території міста, його південно-східній частині, згідно дослідження краєзнавців доктора історичних наук В.А. Студінського і кандидата історичних наук В.І. Тимошенка, збереглися залишки давньоруського городища, заснованого на рубежі VIII–IX сторіч як пункт укріплення одного зі східнослов'янських племен – древлян. Деякі вчені вважають, що його побудував князь Мал Древлянський. Тут проводили археологічні дослідження Володимир Антонович, Микола Кучера, Богдан Звіздальський, Андрій Петраускас.

У X-XI століттях місцеве населення використовувало землі навколо Малина для полювання, рибальства, бортництва. У середині XIII століття давньоруський Малин був зруйнований внаслідок нападу ординців. Але через сто років його відновили. У той час ці землі належали Великому князівству Литовському. Із середини XVI століття (приблизно з 1545 року) Малином та багатьма навколоишніми селами, які разом становили Малинський маєток, володів давній український шляхетський рід Єльців, які володіли взагалі майже усім київським краєм.

Нині місто відоме єдиною в країні фабрикою з виробництва банкнотного паперу, а також паперовою фабрикою ВАТ «Малинська паперова фабрика – Вайдманн», що є найбільшою Швейцарською інвестицією в Україні та одним з найбільших підприємств целюлозно-паперової промисловості в Європі.

Пам'ятник Миколі Миколайовичу Миклусі-Маклаю

У Малині знаходить-ся єдиний в Україні пам'ятник мандрівникові і антропологу Миколі Миколайовичу Миклусі-Маклаю (1986, ск. П. Степанов, арх. О. Борис, Д. Ляшевич). Цей пам'ятник встановлено у сквері на перетині центральних вулиць – М. Грушевського і Н. Сосніної. Пам'ятник встановлено на честь 140-річчя від дня народження вченого.

Миклухо-Маклай Микола Миколайович (17.07.1846, с. Рождественське Новгородської губернії, тепер Росія –

14.04.1888) – український і російський мандрівник, антрополог, етнограф, географ, гуманіст, дослідник.

Міський парк культури і відпочинку ім. М. М. Миклухо-Маклая

Засновано парк у першій половині XIX ст. завдяки матері М.М. Миклухо-Маклая Катерині Семенівні, яка купила цю ділянку землі у княгині С.О. Щербакової. Вона зі старшим сином спланувала алеї парку, збудувала альтанки і викопала два ставки. Нині основною темою парку є пам'ять про події Другої світової війни, адже у Малинському районі тоді загинуло понад 6000 осіб. 1972 року в центральному парку було насипано курган Слави. В урочистостях з нагоди створення цього пам'ятника брали участь молодіжні організації з усіх міст-героїв колишнього Радянського Союзу. Кожен привіз зі свого міста до Малина землю, яка і стала основовою кургану. А навколо кургану розміщені капсули, заповненні землею із братських могил воїнів Другої світової війни з усіх сіл Малинського району. У парку ростуть 27 видів деревних і 17 чагарникових порід. Для відпочинку є гарні алеї, лавочки, стадіон, дитячі майданчики. У парку встановлено пам'ятник княжній Малуші.

Малинське море та урочище «Гамарня»

Малинське море – величезна штучна водойма Малинського водосховища, утвореного з метою забезпечення водою промислових потреб паперової фабрики і мешканців міста. Його площа 795 гектарів. Водосховище оточене гарним сосновим лісом, наповненим цілющим повітрям.

Разом з Малинським водосховищем урочище «Гамарня», яке є ландшафтним заказником місцевого значення, створено гідропарк – зелену зону Малина. Тут наявні різновікові насадження листяних і шпилькових порід. Тут знаходитьться і Малинський лісотехнічний коледж.

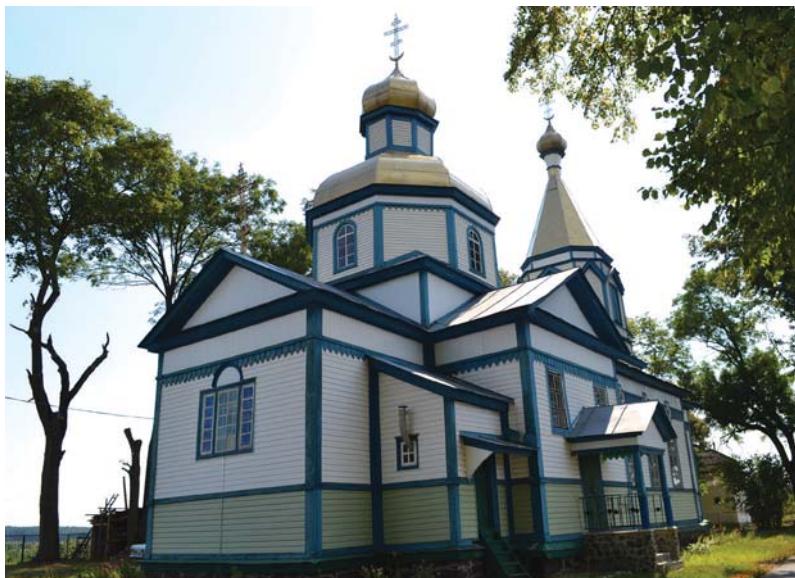
Тідрологічний заказник «Галове»

Заказник розташований неподалік від села Любовичі Малинського району. Тут охороняється низинне сфагно-осокове болото, яке є регулятором рівня ґрунтових вод навколошиньої території і малих річок басейну річки Ірша. «Галове» є місцем відтворення та розповсюдження природним шляхом флори та фауни правобережного Полісся. Це ареал мешкання болотних та водоплавних птахів і 15 видів земноводних і плазунів.

Ворсівка

Село Ворсівка засноване 1545 року у складі Великого князівства Литовського як село Житомирського замку. 1569 року, згідно умов Люблінської унії, Ворсівка перейшла під владу польського короля. Це спричинило широке народне невдоволення. Під час Хмельниччини Ворсівка стала важливим прикордонним містом, тут формувалася козацька сотня Війська Запорізького у складі 105 козаків-поліщуків, яких очолив сотник Київського полку Іван Кгузь. Внаслідок війни та Гайдамаччини наприкінці 17 століття Ворсівка геть була спустошена і втратила майже усіх своїх мешканців. 1793 р. Ворсівка увійшла до складу Російської імперії. Протягом XIX ст. населення села зростало і на початок XX століття уже перевищувало 1000 мешканців. Після проголошення УНР довкола села Ворсівка діяли численні повстанські загони, зокрема отаманії Марусі Соколовської із села Горбулів. Зі встановленням радянської влади в селі було утворено колгосп, розгорнулися більшовицькі репресії і тому населення Ворсівки неухильно зменшувалося. У роки Голодомору померло понад 50 селян, з них на сьогодні встановлено імена 48 жертв. З липня 1941 по грудень 1943

року Ворсівка перебувала під нацистською окупацією. Опір чинили партизанські загони. 1968 року поблизу Ворсівки було споруджено Ворсівське водосховище. Село також добре знане своїм самодіяльним народним хором, що здобув популярність по всій Житомирській області. Упродовж століть мешканці Ворсівки зберігали пам'ять про козацьке минуле та волелюбні традиції свого краю. Сьогодні у Ворсівці проживає 300 мешканців. Ворсівській сільраді підпорядковуються села Візня, Зибин, Королівка та Рудня-Городищанська. В селі діє школа, магазини, православна церква Св. Миколая, а також протестантська громада Євангельської церкви.

Цілюще джерело та урочище Каракун

Одне з найкращих природних джерел Малинського району Житомирської області розташоване в урочищі Каракун біля села Ворсівка на березі річки Візня поміж містами Малин та Радомишль. Назва джерела походить від слов'янського язичницького свята зимового сонцестояння (відоме як Корочун). Каракунове джерело здавна вважається козацьким оберегом, а його вода є найсмачнішою і найкориснішою у цьому краї. На жаль, внаслідок посиленої експлуатації, з 2011 року каракунове джерело поступово висихає та замулюється.

Потіївка

За документами XVII ст. село спочатку називалося Ложниці, яке заснували пани Єльці над річкою Осічкою (потім Шлямаркою). В документах XVII- XVIII ст. згадуються дві назви – Вереміївка і Потіївка. З XIX ст. залишається назва

Потіївка. Південна частина села називалася Букачі або Стovпець. За свідченням історика Леонтія Похилевича, село Ложниці було перейменоване в Потіївку на честь уніатського митрополита Інатія Потія (1593–1613). Можливо, це і вірно, бо село з кінця XVI ст. було митрополичим маєтком, а у XVIII ст. Радомисль був резиденцією уніатських митрополитів. Потіївка з церквою і парафією належала до Радомисльського ключа. Версія про найменування села на честь Інатія Потія наведена і в польській літературі XIX ст., для прикладу, у «Словнику географічному Королівства Польського» (т.8, 1887 р.)

Найдавнішим писемним свідченням є документ, датований 7 вересня 1614 р. Він свідчить, що уніатський митрополит Й.Рутський звернувся до суду зі скаргою на В. Тишку-Биковського, який захопив митрополиче село Потіївку. В документі також сказано, що Потіївка вже 30 років, як була заселена і завжди належала Київській митрополії. Отже, село було засноване у 80-х рр. XVI ст. А Потіївку, можливо, було перейменовано після 1613 р., по смерті митрополита Інатія Потія.

В 1922–1959 рр. Потіївка була районним центром.

Неподалік в'їзду в село Потіївку зі сторони Радомишиля

розташувався невеличкий ставочок, який потіївці називають Грибовим. Можливо, назвали його так, тому що поблизу знаходиться ліс, і під березами, які ростуть біля ставка, люди завжди можуть знайти декілька грибочків. Сам ставок невеличкий та неглибокий, але коли світить сонце, у ньому відбиваються тисячі сонячних блискіток, аж сліпнуть очі.

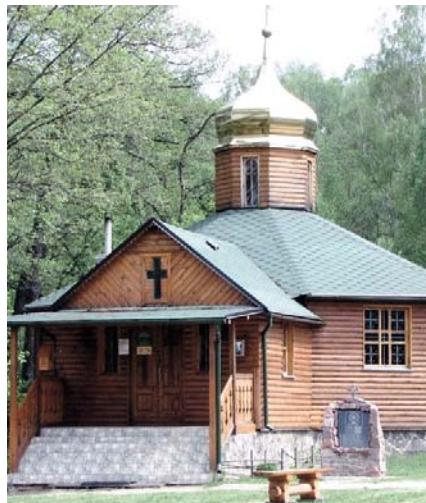
Чоповичі та урочище «Кип'яче»

Чоповичі одержали цю назву від першого володаря цих місць Гната Чопа, який належав до околовицької руської шляхти Великого князівства Литовського. За військові подвиги ці землі були надані Гнату у володіння відповідними документами ВКЛ на межі XV та XVI сторіч. Чоповичі згадуються як село Овруцького повіту. 1524 роком датується збережений заповіт Давида Чопівського, який наказував своєму синові вірно служити короні, сплачувати данину (діжку меду) Києво-Печерському монастирю, а також збудувати у селі церкву. У подальшому нащадки шляхтича зберегли ці землі у спадковому володінні за часів Речі Посполитої та Російської імперії і вважали себе такими, що нале-

жать до привілейованого шляхетського стану.

Чоповичі – мальовниче місце на березі річки Ірша. Головним туристичним об'єктом та місцем православного паломництва тут є урочище Кип'яче, де знаходяться два монастири - чоловічий Казанської ікони Божої матері та жіночий - Св. митрополита київського Михаїла (обидва Московського патріархату). Урочище славиться цілющою водою із джерела, яке ніколи не замерзає, навіть у найлютіші морози. При чоловічому монастирі є купальня, відкрита для усіх бажаючих.

1911 року неподалік від селища Чоповичі, за переказами, двом жінкам явилась у вогняному сяйві ікона Пресвятої Богородиці. Жінки намагалися узяти ікону до рук, але святий образ обпалив їх. Опіки на їхніх руках залишилися на все

життя. Жінки згодом прийшли сюди разом зі священиком, який відслужив молебень і після нього зміг узяти ікону до рук. Переказ свідчить, що це був образ Казанської Божої Матері. На місці явлення ікони забило джерело, вода закипіла, як у Сілоамській купелі. Тому це місце дістало назву «Кип'яче». Вода, що йде із джерела і заповнює озеро, має в усі пори року однакову температуру і цілющі властивості. Черпаючи воду після молитви, умиваючись нею та споживаючи її, хворі виліковуються від багатьох хвороб і навіть сліпоти. Господь за молитвами Пресвятої Богородиці являв великі милості. Сьогодні це місце є надзвичайно популярним серед паломників і туристів.

Історико-культурний простір «Повстанський хутір»

Знаходиться на місці колишнього хутора Жадок, типово-го поліського поселення поч. ХХст., утвореного обабіч лісу названого у народі «Чорноголов», поблизу р. Тетерів. Тут проживало декілька сімей, які займались землеробством, лісовими промислами, мисливством та рибальством. У 40-х – на поч.50-х років ХХст. хутір Жадок - один із центрів боротьби ОУН й УПА на Радомишльщині. Це була база для рейдуючих груп УПА-ПІВНІЧ, тут вони облаштували криївку, зберігали одяг й озброєння, агітаційні матеріали, отримували інформацію. Крім того, членами осередку ОУН було 5 місцевих жителів із Василенків та Овсієнків. З 2015 року відбувається

облаштування проспекту. Відреставрована криївка, музейна експозиція й інші локації Хутора, проведення військово-історичних реконструкцій та патріотичних заходів, дають можливість відвідувачам пізнати події і відчути дух визвольної боротьби українців ХХст., а навколошня природа притетерівського Полісся – найкращий відпочинок від гамору міста й джерело здоров'я! Неподалік Повстанського хуттору розміщена геологічна пам'ятка природи («Міт'кіне каміння»). Являє собою відслонення нижньопротерозойських конгломератів віком понад 1900 млн.років, які мають велике наукове значення. Об'єкт природо-заповідного фонду Житомирської області. Місце сили, де колись знаходились дохристиянські святилища.

Раковицький старостинський округ. Негребівський кар'єр

До складу Раковицького старостинського округу входять 4 населених пункти: с. Раковичі, с. Раївка, с. Товсте, с. Негребівка, які розташовані по берегах двох річок р. Жиловець та р. Білка, які впадають в річку Тетерів.

З давніх давен нашу територію починаючи з камінного віку заселяли люди, хоч письмових свідчень про це не має, але виходячи із археологічних знахідок видно, що на нашій території були поселення камінного віку, бронзового віку, Трипільської культури, поселення поліських скіфів, Черняхівської культури та Київської Русі.

Так склалося, що наша територія завжди слугувала оборонним форпостом нинішнього м. Києва від загарбників. На території наших сіл знаходяться рештки змієвого валу датовані 300 р до н.е, які являються найстарішими оборонними спорудами в Україні. До цього часу вони мало дослідженні і є

багато гіпотез хто їх будував і для чого, найбільш ймовірна гіпотеза про те, що це оборонна стіна від набігів племен готів та гунів під час Великого переселення народів, що якраз були в ті часи.

Неподалік від центру села знаходить-ся річка Жиловець з облаштованим місцем для відпочинку та місцем для приготування страв на вогні, також можна порибалити. За річкою є ліс в якому можна назбирати грибів та лісових ягід.

За межами с. Негребівка знаходить-ся мармуровий кар'єр з дзеркально чистою водою, який в народі називають голубе озеро. В величезній лінзі Негребівського родовища є понад 10 мільйонів кубометрів мармурової сировини. Вона залягає на глибині 20-30 метрів від верхнього шару землі і простягається углиб більш ніж на 100 метрів. Спеціалісти встановили, що з цього родовища можна буде видобувати мармур на 20-25 мільйонів квадратних метрів тесаних виробів. Та річ не тільки у величезних запасах. Біlosніжний негребівський мармур за своїм складом і художньо-декоративними властивостями не поступається перед кращими зразками продукції у всьому світі, а в деякому переважає їх.

На території Раковицького старостинського округу можна зробити туристичний маршрут по історичних місцях колишніх поселень включаючи в себе рештки змієвого валу датовані 300 р до н.е, які являються найстарішими оборонними спорудами на Україні та музею Історії розвитку сіл Раковицького старостинського округу, які є коротким конспектом нашої громади .

В адмінприміщенні Раковицького старостинського округу знаходитьться музей. У музеї представлені військові знахідки сімдесятилітньої давнини, а також знайдені у Раковицькій землі зразки речей побуту, реманенту, врешті й тієї ж зброї кам'яного і бронзового віку, трипільських часів, князівської й козацької доби, XVII-XIX століть. І хоча офіційні перші писемні згадки про село датовані XVI століттям, віднайдені тут речі промовисто вказують, що життя на цих теренах вирувало з прадавніх часів. Промовистим підтвердженням цьому стали виявлені сліди поселення часів Київської Русі.

Наразі музей повноцінно відтворює багатошілу спадщину минулої слави і величі краян. У його колекціях привертають зокрема увагу зразки оздоблення кінської упряжі, формених ґудзиків, стародавніх монет, печаток, пломб різних історичних епох.

Краснобірка. Церква Олександра Невського

Село Краснобірка розташоване на північ від Радомишля, за 5 км. від річки Тетерів. За легендою, село засноване на місці згорілого соснового лісу (бору). Тому його назва походить від слів «червоний» (як полум'я) і «бір». Краснобірка відома тим, що в грудні 1943 р. тут велися важкі бої між танковою групою СС і радянськими військами. Історичних даних про село дуже мало. Л. Похилевич у 1864 р. пише наступне:

«Деревня Красноборка ....лежит при вершине ручья, который в Межиричке за 5 верст впадает в Тетерев. Жителей обоего пола 266. В прошлом веке деревня это принадлежала к митрополичьему имению (була у володинні лаврських митрополитів - авт.), а ныне к ворсовскому г. Былины». На відміну від більшості сіл Житомирської області, населення Краснобірки з часів Похилевича значно збільшилася і зараз становить понад 900 чол. Згаданий поміщик, Станіслав Билина, володів кількома селами в окрузі. Виходячи з вищесказаного, можна стверджувати, що нинішня сільська церква Олександра Невського - перший храм у Краснобірці. За даними місцевого священика, отця Григорія, її побудували в 1899-1901 рр.. Дата побудови храма поблікується вперше. Це типова народна поліська церква в стилі історизм. Мініатюрний, трьохчастний, однокупольний, з прибудовою дзвіницею. Верхній ярус дзвіниці зруйнований комуністами. Зате зберігся необарочний купол. Центральний четверик набагато більший маленького притвору і гранчатого вівтаря. З зовнішнього декору - тільки шалівка і кутові пілястри. Раніше храм був пофарбований в історичний блакитний колір, але священик провів ремонт. Тепер ганок накритий навісом, стіни

стали білими, пілястри коричневими. У вечерньому світлі, маленький храм, оточений старими деревами, радує око. Об'єкт архітектурної спадщини вимагає внесення до реєстру пам'яток архітектури.

Зі статті архітектора Івана Бикова про Краснобірку (джерело: <https://cutt.ly/ydqWKQn>).

Ставки

В урочищі «Ринва» є джерело з цілющою водою, яка ніколи не замерзає, а знаходитьсья воно у с. Ставки. Тут три джерела сходяться в одне. Місцеві мешканці називають це місцем сили. Облаштоване місце для відпочинку, яке впорядкували самі мешканці села. У Радомишльському краєзнавчому музеї є лист, в якому розповідається про це незвичне місце з цілющою водою.

Тут також знаходитьсья мистецький маєток «Ставки». Створений 1792 року Ставчанський палац став свідком багатьох історичних подій, втім особливу увагу привертає постать власника маєтку першої четверті XIX ст. графа Станіслава Дуніна-Вонсовича, ад'ютанта Наполеона. Нині стараннями колекціонера і мецената О.Є. Шереметьєва палацово-парковий комплекс реконструюється під «Мистецький

маєток «Ставки» що вже став місцем проведення щорічного обласного фестивалю патріотичної пісні «Червона калина». На території маєтку знаходитьться Поліська хата – це маленький музей присвячений побуту українського Полісся. Інтер'єр хати відновлено максимально до реального періоду її побудови. Предмети старовини: рушники, скатертини, посуд, меблі допомагають створити атмосферу музею у реставрованій будівлі.

Ще однією визначною перлиною с. Стайки є найдавніша дерев'яна школа, заснована як однокласна у 1887 році співвласницею Ставчанського маєтку Ольгою Вангенгейм. У 1905 р. навчальний заклад став двокласним земським, позаяк для нього було збудовано нову двоповерхову дерев'яну будівлю, що слугує школою донині і приваблює своє самобутньою архітектурною побудовою та оригінальним оздобленням.

Межирічка

Вже дорогою до села Межирічка можна побачити старий пам'ятник і неймовірно гарний зелений «коридор» із тополь, що дарує приємну прохолоду та зачаровує своєю таємничістю. В центрі села знаходитьться стара дерев'яна церква, а саме село оточене квітучими луками та сосновими лісами. В селі та його околицях є багато ставків, серед них є і платні ставки з облаштованими місцями для риболовлі та відпочинку.

Вирва

Засноване на річці Вирва, назва якої перенесена на село. В околицях с. Вирви у сосновому лісі знаходитьться розплідник диких тварин, де можна побачити справжніх диких кабанів та косуль. Довколишній ліс багатий на цілющі трави, ягоди та гриби. Також тут знаходитьться цілюще джерело з обладнаними місцями для відпочинку.

Федорівка

В околицях села Федорівка є величезний ставок з чистою водою та піщаним пляжем, оточений сосновим лісом та луками - чудове місце для відпочинку та прогулянок.

Меделівка

В околицях села Меделівка розташований дуже гарний ставок для ловлі риби та відпочинку. Ставок платний, однак обладнаний місцями для відпочинку. Навколо ставка гарні квітучі луки та прекрасні соснові ліси.

Гранітне

Засноване селище 1930 року у зв'язку промисловим видобутком граніту. Біля селища Гранітне на березі р. Ірша знаходяться дуже гарні галечини, де може розміститися багато людей. Тут можна влаштовувати непоганий літній відпочинок.

Зміст

<i>Вступ</i>	3
<i>Веприн</i>	8
<i>Радомишль</i>	13
<i>Папірня в Радомишлі («Замок Радомисль»)</i>	14
<i>Радомишльська стоянка</i>	16
<i>Народний краєзнавчий музей</i>	18
<i>Музей флори і фауни</i>	20
<i>Міський парк</i>	22
<i>Свято-Миколаївський храм</i>	24
<i>Вежа</i>	25
<i>Криниченка і древні дуби</i>	26
<i>Лутівка</i>	28
<i>Малин</i>	30
<i>Пам'ятник Миколі Миколайовичу Миклусі-Маклаю</i>	32
<i>Малинський міський парк культури і відпочинку</i>	33
<i>Малинське море та урочище «Гамарня»</i>	34
<i>Гідрологічний заказник «Галове»</i>	35
<i>Ворсівка</i>	36
<i>Цілюще джерело та урочище Каракун</i>	37
<i>Потіївка</i>	38
<i>Чоповичі та урочище «Кип'яче»</i>	40
<i>Історико-культурний простір «Повстанський хутір»</i>	43
<i>Раковицький старостинський округ. Негребіївський кар'єр</i> ...	45
<i>Краснобірка. Церква Олександра Невського</i>	48
<i>Ставки</i>	50
<i>Межирічка</i>	52
<i>Вирва</i>	53
<i>Федорівка</i>	54
<i>Меделівка</i>	54
<i>Гранітне</i>	55

*Організуй екологічно дружне дозвілля -
обери свій маршрут*

www.zelena.org.ua
www.green-tour.org.ua

www.facebook.com/zelenazhytomyra
zelena_2012@ukr.net